

Васюта Вікторія Борисівна,

кандидат технічних наук, доцент кафедри економіки підприємства

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Розвиток малого підприємництва в Україні у 2004 році

Анотація

Проведений аналіз розвитку малого підприємництва в Україні у 2004 році.

Розглянуті причини, що стримують розвиток малого бізнесу, та шляхи виходу з цього становища.

The development of small business in Ukraine in 2004 was analysed. The reasons are considered which constrain development of small business, and way of an exit from this situation.

Ключові слова: мале підприємництво, суб'єкти підприємницької діяльності, державна підтримка малого підприємництва.

I. Введення

Підприємництво поступово стає природною складовою української економіки. Про це свідчить її просування до ринкових форм і методів господарювання. Для багатьох громадян України підприємництво стало основним видом роботи або формою вторинної зайнятості. Особливо тяжіє до заняття підприємницькою діяльністю молоде покоління України.

Одним із перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища є розвиток малого підприємництва. Сьогодні цілком очевидно, що успіх ринкових перетворень великою мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал малого підприємництва, як динамічного і мобільного

сектору економіки [1].

Сучасна економіка характеризується складною комбінацією різних за масштабами виробництв – великих, з тенденцією до монопольних структур, і невеликих. З однієї сторони стійкою тенденцією науково-технічного прогресу є концентрація виробництва. Саме великі фірми мають у розпорядженні великі матеріальні, фінансові, трудові ресурси, кваліфіковані кадри. Вони здатні вести широкомасштабні науково-технічні розробки, які визначають важливі технологічні зрушення.

З іншої сторони останнім часом відбувається значне зростання малого підприємництва, особливо в сферах, які не потребують значних капіталів, великих обсягів устаткування і кооперації багатьох робітників.

Якраз мале підприємництво створює найбільш ефективні робочі місця, дає можливість багатьом працівникам реалізувати свої можливості, забезпечувати достатні умови життя для своїх сімей. Мале підприємництво створює конкурентне середовище, а це значить сприяє зниженню цін, підвищенню якості товарів і послуг. Підприємець реалізує свій потенціал, приймає самостійно рішення і відповідає за їх кінцеві результати своїми грошима і майном. Проста організаційна структура, невелика чисельність працюючих, швидке прийняття рішень створюють умови гнучкості виробництва малих підприємств. Вони здатні в короткий період часу змінювати і розширювати номенклатуру товарів і послуг і займати ніші в цих областях економіки. Для розвитку малого підприємництва не потрібні великі інвестиції.

Переваги малих форм виробництва порівняно із великими: пристосування

до вимог клієнтури; виробництво малими партіями (що не вигідно великим фірмам); виключення зайвих ланок управління; близькість до місцевих ринків і т.п. [2].

II. Постановка задачі

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Мале підприємництво постійно змінюється, тому є найбільш динамічним елементом структури народного господарства.

Не менш важливими ознаками ринкової економіки є реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта. Отже, мале підприємництво виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку.

Процес становлення малого підприємництва в Україні проходить нерівно. Воно характеризується низьким рівнем життєздатності, а отже і загостренням його основної суперечності. В цілому рівень розвитку малого підприємництва в Україні, якщо оцінювати його по загальноприйнятих у розвинутих країнах показниках, явно недостатній. Відродження і розвиток малого підприємництва в нашій країні вкрай необхідний. Дослідження впливу на різноманітні суспільні процеси дають можливість зробити висновок про високе економічне та соціально-політичне значення його ролі і місця. Але об'єктивною типовою рисою малого бізнесу є його нестійкість, слабка життєздатність. До основних факторів, що обумовлюють нестійкість, слід віднести: обмеженість фінансових

ресурсів; високу підвладність впливу ринкової кон'юктури; нестабільність доходів; слабе сегментування власної частки ринку; швидкість банкрутства; локальність ресурсів і збутових ринків; відносно обмежені ресурси та потужності (капітал, людські ресурси і т. інш.); менш розвинуті системи управління, адміністративних процедур і технологій, необхідних для оцінки і контролю стратегічного положення фірми; великі психологічні та фізичні навантаження тощо [3].

Метою дослідження є питання тенденцій, проблем та особливостей розвитку малого підприємництва в Україні.

Методи дослідження – аналіз основних показників діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні у 2004 році.

III. Результати

Аналіз офіційної статистики виявляє тенденцію зростання рівня малого підприємництва в Україні у 2004 році порівняно із 2003 роком [5].

Так, у 2004 році в країні функціонувало 2077,1 тис. суб'єктів малого підприємництва, з яких 325,5 тис. суб'єктів (або 15,7%) – малі підприємства (з урахуванням фермерських господарств) та 1751,6 тис. суб'єктів (або 84,3%) – фізичні особи – підприємці (табл.1).

У порівнянні з 2003 роком кількість суб'єктів малого підприємництва зросла на 4,7%, у тому числі кількість малих підприємств збільшилась на 3,2%, фізичних осіб - підприємців на 5,0%.

Таблиця 1 – Основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва за 2004 рік

	Кількість суб'єктів		Середня кількість зайнятих працівників, тис. осіб		Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.
	тисяч одиниць	На 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	всього	з неї середня кількість найманих працівників	
<i>Суб'єкти малого підприємництва¹⁾ - всього</i>	2077,1	438	5263,3	3391,2	151261,5
у тому числі: малі підприємства ²⁾	325,5	69	2098,0	1977,5	75879,0
у % до загального показника	15,7		39,9	58,3	50,2
фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності ³⁾	1751,6	369	3165,3	1413,7	75382,5
у % до загального показника	84,3		60,1	41,7	49,8

¹⁾ Дані приведено по активних суб'єктах малого підприємництва.

²⁾ Дані приведено з урахуванням фермерських господарств, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) наведено без ПДВ та акцизу.

³⁾ Статистичну інформацію сформовано на підставі даних ДПА України.

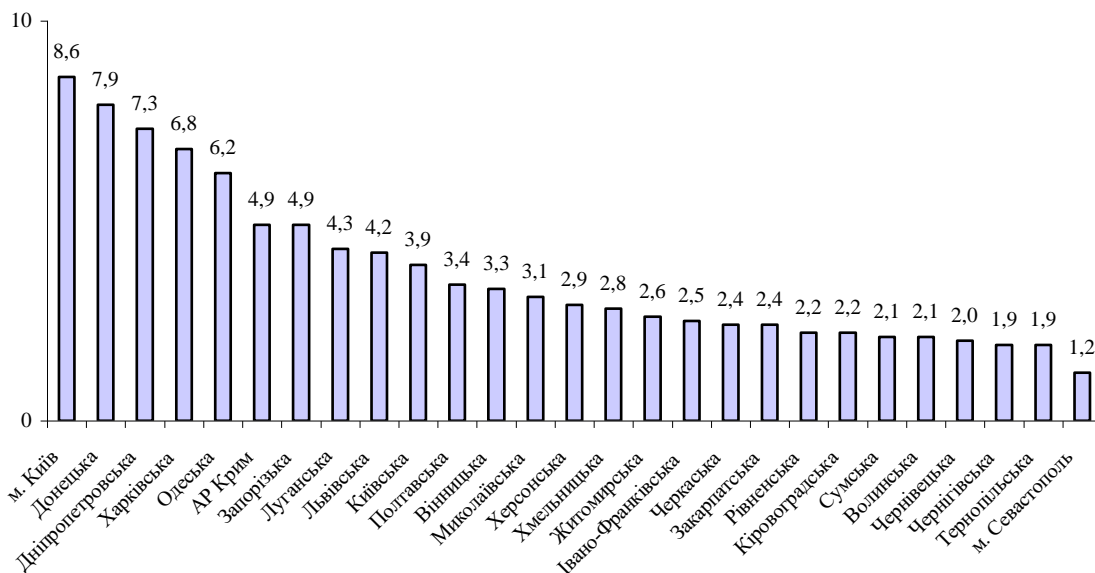
Щодо регіонального розподілу показників розвитку малого підприємництва, то більшість суб'єктів, як і в попередні роки, зосереджена в дев'яти регіонах України: у м. Києві (8,6% від загальної кількості суб'єктів), Донецькій (7,9%), Дніпропетровській (7,3%), Харківській (6,8%) та Одеській (6,2%) областях, в Автономній Республіці Крим і Запорізькій області (по 4,9%), Луганській (4,3%) та Львівській (4,2%) областях. Розподіл суб'єктів малого підприємництва за регіонами України у 2004 році відображає діаграма 1.

У розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення розподіл суб'єктів малого підприємництва за регіонами України дещо інший і має значну варіацію. Якщо в середньому по Україні цей показник складав 438 одиниць, то

у м. Києві спостерігалось його найвище значення – 673 одиниці, а у Чернігівській області найнижче – 322 одиниці.

Діаграма 1 – Розподіл суб'єктів малого підприємництва за регіонами України у 2004 році

(відсотків до загальної кількості суб'єктів)

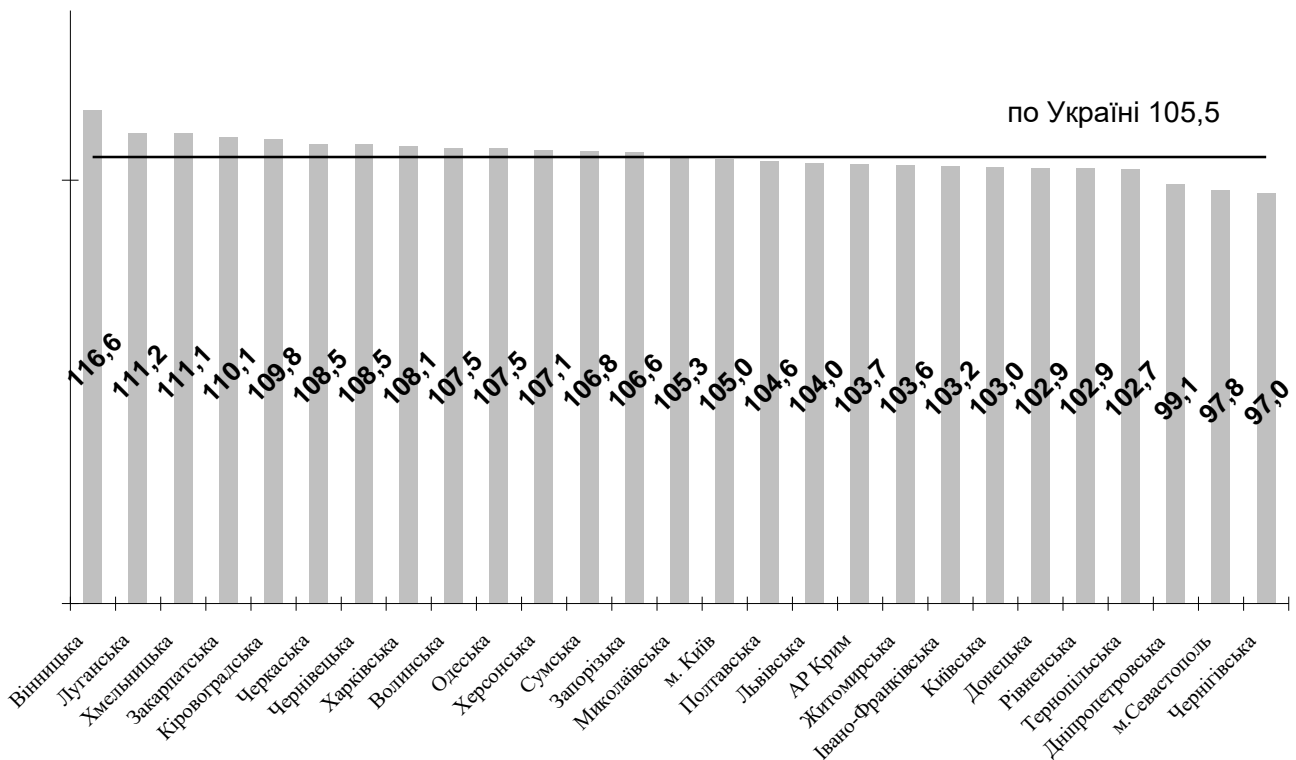
Кількість суб'єктів малого підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення в цілому по Україні збільшилась на 5,5%. Найвищі темпи зростання спостерігались у Вінницькій (116,6%), Луганській (111,2%) та Хмельницькій (111,1%) областях.

У 2004 році в малому бізнесі було зайнято 5263,3 тис. осіб, з них 2098,0 тис. осіб (або 39,9%) працювали на малих підприємствах, а решта займалися підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи. Проти попереднього року кількість зайнятих у сфері малого підприємництва зроста на 13,3 тис. осіб, або на 0,3%. Зростання відбулося за рахунок збільшення зайнятості фізичних осіб - підприємців – на 85,2 тис. осіб, або на 2,8%.

У розрахунку на одного суб'єкта малого підприємництва кількість найманих працівників, як і у 2003 році, складала 2 особи. При цьому на одному малому підприємстві наймано 6 осіб (у 2003р. – 7), а фізичні особи - підприємці укладали трудову угоду в середньому з одним працівником, що відповідає рівню 2003 року.

Діаграма 2 – Кількість суб'єктів малого підприємництва за регіонами України у 2004 році у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення

(відсотків до попереднього року)

Спеціалізація суб'єктів малого підприємництва, як і раніше, зорієнтована на торговельну діяльність, в якій зосереджено більше двох третин загальної кількості суб'єктів, переважно фізичних осіб - підприємців. В той же час, частка суб'єктів малого підприємництва, які займаються наданням транспортних послуг та промисловою діяльністю складає відповідно 7,5 та

5,6%, операціями з нерухомістю, здаванням під найм та наданням послуг юридичним особам – 5,4%. За видами економічної діяльності 75,9% підприємців - фізичних осіб зосереджено в оптовій та роздрібній торгівлі (включаючи торгівлю транспортними засобами та послуги з їх ремонту), 8,1% - транспортній сфері, 4,1% - промисловості.

За підсумками 2004 року суб'єктами малого підприємництва було реалізовано продукції (робіт, послуг) на суму 151,3 млрд. гривень, з них 50,2% малими підприємствами, а решта - фізичними особами - підприємцями. Із загального обсягу реалізації майже дві третини припадає на суб'єкти, які здійснювали торговельну діяльність.

IV. Висновки

Для того щоб мале підприємництво повною мірою виконувало свої основні функції, воно повинне характеризуватися високою життєздатністю та стійкістю, що досягається в результаті здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку малого бізнесу [2].

Важливе місце серед них займають: державна підтримка, яка включає правове, фінансово-кредитне, матеріально-технічне, інформаційне та кадрове забезпечення тощо [4]; інтеграційна підтримка, яка включає перш за все такі форми інтеграційних зв'язків великих та малих підприємств, як субпідряд, лізінг, франчайзінг, венчурне фінансування тощо; саморганізація та кооперування малого підприємництва на політичних та економічних засадах; міжнародна фінансова і технічна допомога.

Вирішення існуючих проблем розвитку малого підприємництва в Україні,

створення відповідного середовища потребують докорінної перебудови державної політики щодо сприяння цьому сектору економіки. Зокрема, йдеться про створення відповідної досконалої правової бази розвитку малого підприємництва, фінансово-кредитну та матеріально-технічну підтримку, науково-методичне, інформаційно-консультативне та кадрове забезпечення, що повинно мати місце не тільки на законодавчому рівні, а й на практиці.

Для цього потрібно створювати розвинену інфраструктуру. Держава насамперед повинна гарантувати недоторканість майна підприємців та дотримуватися принципу рівних можливостей доступу до фінансових, матеріальних інформаційних та інших ресурсів [4]. Не менше значення для розвитку малого підприємництва має відношення суспільства до цього виду економічної діяльності. Адже підприємець – це людина, яка віддано працює сама та створює умови праці для інших.

Із метою розвитку підприємництва на сучасному етапі в Україні вкрай важливо відокремити бізнес від політики, тому що підприємець, який має у своїх руках владу обов'язково скористається нею в своїх корисних інтересах.

В цілому законодавство повинно забезпечувати легалізацію економічної діяльності суб'єктів малого підприємництва, а не заганяти її в „тінь”.

Динаміка діяльності малого підприємництва за останні роки має позитивний характер, але в порівнянні з економічно розвинутими державами рівень розвитку малого підприємства недостатній (в 10-20 разів нижче). Тому можна стверджувати, що мале підприємництво ще не зайняло того місця в соціально-економічному розвитку України, яке воно займає в країнах із

розвиненою ринковою економікою.

Література

1. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч.посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 239 с.: іл..
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Т – во “Знання”, КОО, 2001, –277 с.
3. Чевганова В.Я., Брижань І.А. Актуальні питання розвитку малих підприємств України. //Регіональні перспективи. – 2001. – № 5-6 (18-19). – С. 38-40.
4. Закон “Про державну підтримку малого підприємництва” від 19.10.2000, №2063-111.
5. Про розвиток малого підприємництва у 2004 році. – Держкомстат України. Експрес-інформація від 8.09.2005 р., № 262.
6. Крисанов А.Г., Теницька Н.Б. Підвищення ролі малого підприємництва в розвитку економіки.// Регіональні перспективи. – 2001. – № 5-6 (18-19). – С. 91-93.
7. Пугачовська К.Й., Кампов Н.С. Механізм розвитку малого й середнього підприємництва в умовах спеціальних режимів господарювання //Збірник наукових праць ДНУ “Економіка: проблеми теорії та практики”. Вип.191. Том 2, Дніпропетровськ, 2004 – С. 608-613.